

PREVARE U OSIGURANJU: GRAĐANSKOPRAVNI I KRIVIČNOPRAVNI ASPEKTI

Apstrakt

Prevare u osiguranju predstavljaju jedan od najsloženijih oblika zlo-upotrebe ugovornog odnosa između osiguravača i osiguranika, pri čemu njihove posledice prevazilaze okvir pojedinačnog ugovornog odnosa i utiču na pravnu sigurnost i stabilnost sistema osiguranja. Iako se u praksi najčešće posmatraju kroz prizmu krivičnopravne odgovornosti, prevarno postupanje proizvodi i značajne građanskopravne posledice koje se ogledaju u gubitku prava iz osiguranja, odbijanju isplate osigurane naknade i drugim pravnim posledicama koje proizlaze iz povrede ugovornih obaveza. U radu se analiziraju osnovni građanskopravni i krivičnopravni aspekti prevara u osiguranju, sa posebnim osvrtom na njihovo međusobno razgraničenje i povezanost. Posebna pažnja posvećena je odnosu građanskopravne i krivičnopravne odgovornosti, imajući u vidu da svako neispunjenje ugovornih obaveza ili davanje netačnih podataka ne predstavlja istovremeno i krivično delo. Cilj rada jeste da, analizom relevantnog zakonodavnog okvira i sudske prakse, ukaže na značaj doslednog razlikovanja građanskopravnih i krivičnopravnih instituta, kao i na potrebu njihovog komplementarnog delovanja u prevenciji i suzbijanju prevara u osiguranju.

Ključne reči: *prevare u osiguranju, ugovor o osiguranju, građansko-pravna odgovornost, krivičnopravna odgovornost, sudska praksa.*

1. Uvodna razmatranja

Osiguranje predstavlja jedan od najznačajnijih instituta savremenog građanskog prava čija je osnovna funkcija pružanje finansijske zaštite od rizika kojima su izložena fizička i pravna lica. Zasniva se na načelu raspodele rizika i uzajamnosti, pri čemu se ekonomske posledice nastanka osiguranog slučaja prenose sa pojedinca na osiguravača. Međutim, efikasno funkcionisanje sistema osiguranja pretpostavlja postojanje međusobnog poverenja između ugovornih strana, zasnovanog na načelu savesnosti i poštenja, kao jed-

* Prof. dr Vanda Božić, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za pravne nauke, vanredni profesor, e-mail: vbozic@np.ac.rs; Sveučilište u Zagrebu, viši znanstveni suradnik, ORCID: 0000-0002-59051916.

nom od osnovnih načela obligacionog prava.¹⁾ Povreda ovog načela posebno dolazi do izražaja u slučajevima prevara u osiguranju, koje predstavljaju jedan od najsloženijih oblika zloupotrebe ugovora o osiguranju.²⁾ Značaj pravnog uređenja prevara u osiguranju dodatno proizlazi iz ekonomskog značaja tržišta osiguranja u Republici Srbiji. Prema podacima Narodne banke Srbije, najveći udeo u ukupnoj premiji osiguranja imaju neživotna osiguranja, pri čemu posebno mesto zauzimaju osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila, kasko osiguranje i imovinska osiguranja.³⁾ Obim tržišta osiguranja i veliki broj zaključenih ugovora ukazuju na potrebu efikasne građanskopravne i krivičnopravne zaštite od prevarnih postupanja koja mogu ugroziti zakonitost i poverenje u sistem osiguranja.

Prevarno postupanje može se ispoljiti u različitim fazama ugovornog odnosa; prilikom zaključenja ugovora, tokom njegovog trajanja ili nakon nastupanja osiguranog slučaja, sa ciljem sticanja protivpravne imovinske koristi. Takvo postupanje ne proizvodi samo građanskopravne posledice u vidu gubitka prava iz osiguranja, odbijanja isplate osigurane naknade ili naknade štete, već, pod zakonom propisanim uslovima, može predstavljati i osnov krivičnopravne odgovornosti.

Razgraničenje građanskopravne i krivičnopravne odgovornosti u oblasti prevara u osiguranju u praksi nije uvek jednostavno. Naime, svaka povreda ugovornih obaveza ili davanje netačnih podataka ne predstavlja istovremeno i krivično delo, kao što ni postojanje građanskopravne odgovornosti ne podrazumeva automatski postojanje krivičnopravne odgovornosti. Upravo zbog toga neophodno je jasno razlikovati situacije u kojima se pravna zaštita ostvaruje primenom pravila obligacionog prava od onih u kojima su ispunjena zakonska obeležja krivičnog dela. Dodatnu složenost ove problematike uslovljava razvoj novih oblika prevarnog postupanja, koji su omogućeni savremenim tehnologijama, digitalizacijom poslovanja društava za osiguranje i sve sofisticiranijim načinima izvršenja prevara. Istovremeno, zaštita zakonitosti u ovoj oblasti zahteva usklađenu primenu građanskopravnih i krivičnopravnih mehanizama, imajući u vidu da oba sistema zaštite imaju različite

1) Čl. 12. Zakona o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, *Sl. list SRJ*, br. 31/93, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 - Ustavna povelja i *Sl. glasnik RS*, br. 18/2020). Vidi: Perović S, *Obligaciono pravo*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1981.

2) v: T. Petrović, Z. Radović, Z. Petrović, *Prevare u osiguranju*, Glosarium, Beograd, 2003. Isto i: Ž. Ristić, A. Đoković, *Prevare u osiguranju u Republici Srbiji*, XII Simpozijum "Veštačenje saobraćajnih nezgoda i prevare u osiguranju", Divčibare, 2013, 302-317.

3) V. Božić, D. Bataveljić, *Comparative-legal overview of insurance contracts in Croatia and Serbia with special reference to fraud and abuse*, Proceedings from XXVII International Scientific Conference Causation of Damage, Damage Compensation and Insurance, Institute of Comparative Law, Association for Tort Law, Judicial Academy, Belgrade, 2024, 385. v. i: V. Čolović, *Prevare u osiguranju autoodgovornosti*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 49, br. 23, 2011, 325340.

ciljeve, ali zajednički doprinose očuvanju pravne sigurnosti i stabilnosti tržišta osiguranja.

Predmet ovog rada jeste analiza građanskopravnih i krivičnopravnih aspekata prevara u osiguranju u pravnom sistemu Republike Srbije. Posebna pažnja posvećena je pravnim posledicama prevarnog postupanja u okviru ugovora o osiguranju, razgraničenju građanskopravne i krivičnopravne odgovornosti, kao i njihovom međusobnom odnosu. Cilj rada je da, analizom relevantnih zakonskih rešenja, pravne teorije i sudske prakse, ukaže na značaj dosledne primene građanskopravnih i krivičnopravnih instituta u prevenciji i suzbijanju prevara u osiguranju.

2. Građanskopravni aspekti prevare u osiguranju

Ugovor o osiguranju predstavlja jedan od najznačajnijih imenovanih ugovora obligacionog prava, čija je osnovna svrha zaštita osiguranika od ekonomskih posledica nastupanja ugovorenog rizika. Smatra se ugovorom najviše dobre vere (*uberrimae fidei*), pri čemu obe ugovorne strane polaze od pretpostavke da se osigurani slučaj neće dogoditi.⁴⁾ Njegova specifičnost ogleda se u tome što se zasniva na načelu raspodele rizika, ali istovremeno i na uzajamnom poverenju ugovornih strana, koje proizlazi iz načela savesnosti i poštenja kao jednog od temeljnih načela obligacionog prava. Upravo zbog toga, ugovor o osiguranju ubraja se među ugovore kod kojih je dužnost lojalnog i istinitog postupanja ugovornih strana posebno naglašena.⁵⁾ Ova pojačana dužnost proizlazi iz činjenice da osiguravač prilikom procene rizika i određivanja premije u velikoj meri zavisi od tačnosti i potpunosti podataka koje mu saopštava ugovarač osiguranja. Zbog toga se ugovor o osiguranju u pravnoj teoriji smatra ugovorom koji počiva na najvišem stepenu međusobnog poverenja ugovornih strana.⁶⁾ Poverenje između ugovornih strana proizlazi i iz aleatorne prirode ugovora o osiguranju. Budući da u trenutku zaključenja ugovora nije izvesno da li će osigurani slučaj nastupiti niti koliki će biti obim obaveze osiguravača, pravilna procena rizika zavisi prvenstveno od istinitosti podataka koje pruža ugovarač osiguranja. Upravo zbog toga načelo savesnosti i poštenja u oblasti osiguranja dobija poseban značaj i predstavlja osnov za sankcionisanje svakog prevarnog postupanja kojim se narušava ugovorna ravnoteža. Prema Zakonu o obligacionim odnosima Republike Srbije, ugovorom o osiguranju ugovarač osiguranja obavezuje se da plati premiju os-

4) v: V. Kozar, V. Božić, *Ugovor o osiguranju i pravna priroda regresnog zahteva*, Proceedings from VII International Scientific Conference OHRID SCHOOL OF LAW 2020, The Future of the Law: Facing the Challenges of Covid 19, Institute for Legal-Economic Research and Education „Iuridica Prima, 2020, 63-78.

5) Više o razvoju ugovora o osiguranju: D. Bataveljić, V. Božić, *Comparative analysis of the insurance system in the Republic of Serbia and the Republic of Austria*, Proceedings from XXVIII International scientific conference Causation of Damage, Damage Compensation and Insurance, Institute of Comparative Law, Association for Tort Law, Judicial Academy, Belgrade, 2025, 329-344.

6) J. Birds, K. Richards, *Birds' Modern Insurance Law*, 13th ed., Sweet & Maxwell, London, 2025.

iguranja, dok se osiguravač obavezuje da, ukoliko nastupi osigurani slučaj, isplati osiguraniku ili drugom ovlašćenom licu ugovorenu naknadu ili osiguranu sumu.⁷⁾ Osnovni elementi ugovora o osiguranju jesu predmet osiguranja, osigurani rizik, trajanje osiguranja, osigurana suma, premija osiguranja i druga prava i obaveze ugovornih strana, pri čemu je za punovažnost ugovora propisana pisana forma.⁸⁾

Posebnost ugovora o osiguranju ogleda se u njegovoj aleatornoj prirodi. Naime, u trenutku zaključenja ugovora nije izvesno da li će osigurani slučaj uopšte nastupiti, niti da li će osiguravač biti dužan da izvrši svoju ugovornu obavezu. Upravo zbog toga zakon ugovornim stranama nameće pojačanu obavezu međusobnog poverenja i savesnog postupanja. Od ugovarača osiguranja očekuje se da prilikom zaključenja ugovora prijavi sve okolnosti koje su od značaja za ocenu rizika, kao i da tokom trajanja ugovora postupi u skladu sa preuzetim ugovornim obavezama. Ova obaveza predstavlja jednu od najznačajnijih dužnosti ugovarača osiguranja i izričito je propisana članom 907. Zakona o obligacionim odnosima Republike Srbije, prema kojem je ugovarač dužan da prilikom zaključenja ugovora prijavi osiguravaču sve okolnosti od značaja za ocenu rizika koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate. Povreda ove obaveze predstavlja osnov za primenu posebnih građanskopravnih posledica koje zakon vezuje za namernu ili nenamernu netačnu prijavu, odnosno prećutkivanje odlučnih činjenica.

Građanskopravni značaj prevare u osiguranju ogleda se upravo u narušavanju načela savesnosti i poštenja na kome počiva čitav ugovorni odnos. Prevarno postupanje može se ispoljiti prilikom zaključenja ugovora davanjem netačnih ili prikrivanjem odlučnih podataka o riziku, tokom trajanja ugovora povredom ugovornih obaveza ili nakon nastupanja osiguranog slučaja podnošenjem neistinitog ili uvećanog odštetnog zahteva. Bez obzira na fazu u kojoj je izvršena, prevara dovodi u pitanje ostvarivanje osnovne svrhe ugovora o osiguranju i predstavlja osnov za primenu odgovarajućih građanskopravnih sankcija. Građanskopravna reakcija u ovim slučajevima nema prvenstveno represivni karakter, već je usmerena na zaštitu ravnoteže ugovornog odnosa, očuvanje fonda osiguranja i sprečavanje sticanja protivpravne imovinske koristi na štetu osiguravača i drugih savesnih osiguranika.

Građanskopravne posledice prevarnog postupanja ogledaju se, pre svega, u pravu osiguravača da odbije isplatu osigurane naknade, uskrati ostvarivanje prava iz ugovora o osiguranju ili zahteva naknadu štete ukoliko su za to ispunjeni zakonski uslovi. Pored toga, u zavisnosti od prirode i intenziteta povrede ugovornih obaveza, mogu nastupiti i druge pravne posledice predviđene Zakonom o obligacionim odnosima, opštim uslovima osiguranja i pravilima građanskog prava. U zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja, te posledice mogu obuhvatiti i obavezu vraćanja neosnovano isplaćene osigurnine, kao i pravo osiguravača da zahteva naknadu štete ukoliko je prevarnim postupanjem pretrpeo dodatnu imovinsku štetu. U slučaju namerne netačne prijave ili namernog prećutkivanja okolnosti od značaja za ocenu rizika, za-

7) Čl. 897. Zakona o obligacionim odnosima.

8) V. Božić, *Obligaciono pravo, Posebni deo - Ugovori Knjiga II*, Narodna biblioteka „Dositej Obradović, Novi Pazar, 2026, 235-316.

kon daje osiguravaču pravo da zahteva poništenje ugovora, uz zadržavanje naplaćenih premija i pravo na naplatu premije za period do podnošenja zahteva za poništenje. Nasuprot tome, kada netačnost ili nepotpunost prijave nije učinjena namerno, zakon predviđa blaže građanskopravne posledice, koje se ogledaju u mogućnosti raskida ugovora, povećanja premije ili srazmernog umanjenja osigurane naknade, zavisno od okolnosti konkretnog slučaja. S druge strane, zaštita interesa osiguravača nije apsolutna. Naime, Zakon o obligacionim odnosima propisuje da se osiguravač ne može pozivati na netačnost ili nepotpunost prijave ukoliko su mu u trenutku zaključenja ugovora bile poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate okolnosti od značaja za ocenu rizika, odnosno ukoliko je za njih saznao tokom trajanja osiguranja, a nije iskoristio zakonom propisana ovlašćenja. Time se obezbeđuje ravnoteža između zaštite osiguravača od prevarnog postupanja i zaštite savesnog ugovarača osiguranja. Poseban značaj ima i odredba člana 920. Zakona o obligacionim odnosima Republike Srbije, prema kojoj osiguravač nije dužan na bilo kakvo davanje ukoliko je ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja osigurani slučaj izazvao namerno ili prevarom, pri čemu zakon izričito propisuje da suprotna ugovorna odredba nema pravno dejstvo.⁹⁾ Time zakonodavac jasno potvrđuje da se prevarno postupanje ne može koristiti kao osnov za ostvarivanje prava iz osiguranja.

Građanskopravne posledice prevare predstavljaju primarni mehanizam zaštite zakonitosti ugovornih odnosa u oblasti osiguranja, nezavisno od mogućnosti nastupanja krivičnogopravne odgovornosti. Pri tome je od posebnog značaja razlikovati građanskopravnu od krivičnogopravne odgovornosti. Naime, svako netačno obaveštenje dato osiguravaču ili svaka povreda ugovornih obaveza neće predstavljati krivično delo. Za nastupanje građanskopravnih posledica dovoljno je postojanje povrede ugovornih obaveza ili drugih zakonom propisanih pretpostavki, dok krivičnogopravna odgovornost zahteva ispunjenje svih zakonskih obeležja konkretnog krivičnog dela. Upravo zbog toga građanskopravne posledice prevare imaju širi obim primene od krivičnogopravne odgovornosti i predstavljaju osnovni mehanizam zaštite ugovornih odnosa u oblasti osiguranja, čija je osnovna funkcija uspostavljanje narušene ugovorne ravnoteže i očuvanje zakonitosti u ostvarivanju prava iz osiguranja.

3. Krivičnogopravni aspekti prevare u osiguranju

Krivični zakonik Republike Srbije prepoznao je specifičnost ovog oblika kriminaliteta i inkriminisao ga kao posebno krivično delo u članu 223a pod nazivom „Prevara u osiguranju“.¹⁰⁾ Ovo krivično delo uvedeno je Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2016. godine, pri čemu su odredbe kojima je uvedena ova nova inkriminacija počele da se pri-

9) B. Blagojević, V. Krulj, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd, 1983.

10) Čl. 223a Krivičnog zakonika, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024 i 63/2026. v: Z. Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Službeni glasnik, Beograd, 2020.

menjuju 1. marta 2018. godine.¹¹⁾ Time je zakonodavac jasno razlikovao prevarno postupanje usmereno na ostvarivanje prava iz osiguranja od opšteg krivičnog dela prevare, imajući u vidu da se u ovoj oblasti protivpravno postupanje javlja u okviru već postojećeg ugovornog odnosa između osiguravača i osiguranika. Zaštitni objekat ovog krivičnog dela jeste imovina društava za osiguranje, ali istovremeno i sigurnost pravnog prometa u oblasti osiguranja, koja počiva na načelu savesnosti i poštenja, kao i na međusobnom poverenju ugovornih strana. Specifičnost ovog krivičnog dela ogleda se u tome što je krivičnopravna zaštita pomerena u raniju fazu kriminalne aktivnosti, budući da je osnovni oblik dela dovršen i pre nego što dođe do isplate osigurane sume ili pribavljanja protivpravne imovinske koristi. Dovođenjem krivično delo postoji već kada učinilac, u nameri da od društva za osiguranje naplati ugovorenu sumu, uništi, ošteti ili sakrije osiguranu stvar, odnosno kada sebi prouzrokuje telesno oštećenje, telesnu povredu ili narušenje zdravlja i potom podnese zahtev društvu za osiguranje radi ostvarivanja prava iz osiguranja. Na taj način krivičnopravna zaštita nastupa u ranijoj fazi kriminalne aktivnosti, sa ciljem preventivnog sprečavanja nastanka imovinske štete i zaštite zakonitog funkcionisanja sistema osiguranja.

Krivično delo prevare u osiguranju iz člana 223a Krivičnog zakonika Republike Srbije predstavlja posebno imovinsko krivično delo kojim se štiti imovina društava za osiguranje, ali i zakonitost i sigurnost pravnog prometa u oblasti osiguranja. Najzastupljenija su prevare koje se odnose na polise auto odgovornosti (obveznog osiguranja i kasko osiguranja), polise zdravstvenog i životnog osiguranja te polise osiguranja stanova i poslovnih prostora.¹²⁾ Za razliku od opšteg krivičnog dela prevare, kod kojeg se protivpravna imovinska korist pribavlja dovođenjem ili održavanjem drugog lica u zabludi, kod prevare u osiguranju zakonodavac kao radnju izvršenja inkriminiše posebno prevarno ponašanje usmereno na ostvarivanje prava iz ugovora o osiguranju. Zaštitni objekat ovog krivičnog dela jeste prvenstveno imovina društava za osiguranje, odnosno njihova imovinska prava koja mogu biti ugrožena prevarnim ostvarivanjem prava iz osiguranja. Međutim, zaštita nije ograničena isključivo na individualne imovinske interese osiguravača. Posredno se štiti i pravna sigurnost u oblasti osiguranja, poverenje u ugovorne odnose između osiguravača i osiguranika, kao i stabilnost sistema osiguranja, budući da prevarna ostvarivanja prava iz osiguranja mogu dovesti do povećanja troškova poslovanja društava za osiguranje, rasta premija i narušavanja ravnopravnog položaja savesnih osiguranika. Osnovni oblik krivičnog dela čini lice koje, u nameri da od društva za osiguranje naplati ugovorenu sumu, uništi, ošteti ili sakrije osiguranu stvar, a potom prijavi nastanak štete društvu za osiguranje.

11) Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, *Službeni glasnik RS*, br. 94/2016).

12) V. Božić, *Kaznenopravni aspekti prijave i zlouporaba u osiguranju kao oblik neznatnog i organiziranog kriminaliteta*, Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici, 2017, god. 43, br. 43, 300. Narodna banka Srbije, Sektor osiguranja u Republici Srbiji, Izveštaj za 2025. godinu, Beograd, 2026, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/izvestaji/izv_IV_2025.pdf, 15.06.2026.

Radnja izvršenja sastoji se, dakle, od dva međusobno povezana elementa. Prvi podrazumeva preduzimanje radnje uništenja, oštećenja ili skrivanja stvari koja je obuhvaćena ugovorom o osiguranju, dok drugi podrazumeva prijavljivanje tako prouzrokovane štete društvu za osiguranje radi ostvarivanja prava na isplatu osigurnine. Tek povezivanjem ova dva elementa ostvaruju se zakonska obeležja osnovnog oblika krivičnog dela.

Poseban oblik ovog krivičnog dela predviđen je za slučaj kada učinilac, u nameri da ostvari pravo na isplatu osigurane sume zbog telesnog oštećenja, telesne povrede ili narušenja zdravlja, sam sebi prouzrokuje takvu povredu ili narušenje zdravlja, a zatim podnese zahtev društvu za osiguranje radi ostvarivanja prava iz osiguranja. Time zakonodavac proširuje krivično-pravnu zaštitu i na slučajeve u kojima predmet prevarnog postupanja nije osigurana stvar, već osigurani rizik koji se odnosi na život i zdravlje osiguranika. Izvršilac ovog krivičnog dela može biti svako lice koje preduzima radnje opisane u zakonskom biću krivičnog dela, zbog čega se ono svrstava u grupu opštih (*delicta communia*) krivičnih dela. U praksi će to najčešće biti ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja, ali izvršilac može biti i drugo lice ukoliko svojim radnjama ostvaruje sva zakonska obeležja ovog krivičnog dela.¹³⁾ Predmet radnje ovog krivičnog dela može biti isključivo stvar koja je obuhvaćena važećim ugovorom o osiguranju, odnosno pravo iz osiguranja koje proizlazi iz zaključenog ugovora. Upravo postojanje ugovornog odnosa između društva za osiguranje i osiguranika predstavlja osnovnu pretpostavku za postojanje ovog krivičnog dela, jer bez postojanja osiguranja nije moguće ni ostvarivanje protivpravne imovinske koristi na način predviđen članom 223a KZ. Iz tog razloga postojanje punovažnog ugovora o osiguranju predstavlja jedno od ključnih obeležja po kojem se ovo krivično delo razlikuje od opšte prevare iz člana 208. KZ.

Sa subjektivne strane, krivično delo može biti izvršeno isključivo sa umišljajem. Pored opšteg umišljaja, zakon zahteva postojanje posebne namere (*dolus specialis*), koja se ogleda u cilju učinioca da od društva za osiguranje naplati ugovorenu sumu ili ostvari drugo pravo iz osiguranja. Upravo postojanje ove posebne namere predstavlja jedno od najznačajnijih obeležja koje razlikuje prevaru u osiguranju od drugih imovinskih krivičnih dela. Ukoliko takva namera ne postoji, neće biti ni ovog krivičnog dela, bez obzira na to što je došlo do uništenja ili oštećenja osigurane stvari. Jedna od specifičnosti krivičnog dela prevare u osiguranju ogleda se u trenutku njegovog izvršenja.

13) *Ugovarač osiguranja* je lice koje sa društvom za osiguranje zaključuje ugovor o osiguranju i preuzima obavezu plaćanja premije. Ugovarač i osiguranik mogu biti isto ili različito lice.

Osiguranik je lice čiji su život, zdravlje, imovina ili druga osigurljiva dobra, odnosno interesi, obuhvaćeni osiguravajućim pokrićem i u odnosu na koje nastupa osigurani slučaj.

Korisnik osiguranja (korisnik osigurnine) je lice koje na osnovu ugovora o osiguranju stiče pravo da primi osiguranu sumu ili naknadu kada nastupi osigurani slučaj. Korisnik može biti ugovarač osiguranja, osiguranik ili treće lice određeno ugovorom ili zakonom.

Kako je prethodno navedeno, osnovni oblik krivičnog dela dovršen je već preduzimanjem zakonom propisanih radnji i podnošenjem zahteva društvu za osiguranje radi ostvarivanja prava iz osiguranja, zbog čega isplata osigurane sume nije uslov za njegovo postojanje. Na taj način zakonodavac omogućava raniju krivičnopravnu intervenciju, sprečavajući nastanak štetnih posledica i pružajući efikasniju zaštitu imovini društava za osiguranje. Iz navedenih zakonskih obeležja proizlazi da je reč o posebnom krivičnom delu koje predstavlja izraz preventivne funkcije krivičnog prava u oblasti osiguranja. Inkriminisanjem samog prevarnog postupanja, nezavisno od toga da li je protivpravna imovinska korist zaista ostvarena, zakonodavac nastoji da zaštiti ne samo imovinu društava za osiguranje, već i poverenje u sistem osiguranja kao jedan od osnovnih preduslova njegovog zakonitog i stabilnog funkcionisanja.

Pored osnovnog oblika krivičnog dela prevare u osiguranju, Krivični zakonik Republike Srbije predviđa i dva kvalifikovana oblika, koji se razlikuju prema visini pribavljene imovinske koristi ili prouzrokovane štete.¹⁴⁾ Na taj način zakonodavac uspostavlja različit sistem krivičnopravne zaštite, polazeći od načela srazmernosti između težine izvršenog krivičnog dela i krivične sankcije koja se izriče učiniocu. Veća imovinska korist ili šteta ukazuju na viši stepen društvene opasnosti dela, zbog čega opravdavaju strože kažnjavanje. Na taj način zakonodavac prihvata objektivni kriterijum vrednosti pribavljene koristi ili prouzrokovane štete kao kriterijum za određivanje težine krivičnog dela, čime se obezbeđuje proporcionalnost između težine povrede zaštićenog dobra i zaprećene kazne.

Prvi kvalifikovani oblik postoji kada je izvršenjem osnovnog oblika krivičnog dela pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta koja prelazi 450.000 dinara, za šta je propisana kazna zatvora od jedne do osam godina.¹⁵⁾ Drugi, teži kvalifikovani oblik postoji kada pribavljena imovinska korist ili prouzrokovana šteta prelazi 1.500.000 dinara, u kom slučaju je propisana kazna zatvora od dve do deset godina.¹⁶⁾ Osnovna razlika između osnovnog i kvalifikovanih oblika ne ogleda se u radnji izvršenja, koja ostaje ista u svim oblicima ovog krivičnog dela, već u težini posledica izraženih kroz visinu pribavljene imovinske koristi ili prouzrokovane štete. Upravo ove okolnosti predstavljaju kvalifikatorne elemente koji opravdavaju težu pravnu kvalifikaciju dela i strože kažnjavanje učinioca. Za postojanje kvalifikovanih oblika neophodno je da između radnje izvršenja i nastale imovinske koristi, odnosno štete, postoji uzročna veza. Visina pribavljene koristi ili prouzrokovane štete utvrđuje se prema objektivnim kriterijumima u svakom konkretnom slučaju, pri čemu predstavlja zakonsko obeležje kvalifikovanog oblika krivičnog dela, a ne samo okolnost od značaja za odmeravanje kazne. Pri-

14) v. N. Mrvić Petrović, V. Čolović, *Prevare u osiguranju bagatelni ili organizirani kriminalitet?*, Suzbijanje organiziranog kriminala kao preduslov vladavine prava, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2016, 323-333.

15) Čl. 223a st. 3 Krivičnog zakonika.

16) Čl. 223a st. 4 Krivičnog zakonika.

likom odmeravanja kazne sud neće ceniti isključivo visinu pribavljene koristi ili prouzrokovane štete, već i druge okolnosti konkretnog slučaja, kao što su stepen planiranja i organizovanosti izvršenja, način preduzimanja radnji, broj učesnika, trajanje kriminalne aktivnosti, kao i ponašanje učinioca nakon izvršenog krivičnog dela. Ove okolnosti mogu biti od značaja za individualizaciju kazne u okviru zakonom propisanih kaznenih raspona. Normativnim razlikovanjem osnovnog i kvalifikovanih oblika prevare u osiguranju zakonodavac nastoji da obezbedi efikasniju zaštitu imovine društava za osiguranje od težih oblika prevarnog postupanja. Istovremeno, ovakvo zakonsko rešenje doprinosi ostvarivanju načela pravičnosti i srazmernosti u kažnjavanju, budući da omogućava razlikovanje slučajeva koji se međusobno razlikuju prema intenzitetu povrede zaštićenog dobra i visini prouzrokovane imovinske štete.

Jedna od specifičnosti krivičnog dela prevare u osiguranju ogleda se u trenutku njegovog dovršenja, koji ga razlikuje od opšteg krivičnog dela prevare. Dok se kod krivičnog dela prevare iz člana 208. KZ protivpravna imovinska korist ostvaruje dovođenjem ili održavanjem drugog lica u zabludi, pri čemu se dovršenje dela vezuje za nastupanje imovinske štete i pribavljanje protivpravne imovinske koristi, kod prevare u osiguranju zakonodavac je krivičnopravnu zaštitu pomerio u raniju fazu kriminalne aktivnosti. Kako je već istaknuto, osnovni oblik krivičnog dela prevare u osiguranju dovršen je već podnošenjem zahteva za ostvarivanje prava iz osiguranja nakon preduzimanja zakonom propisanih radnji. Upravo zbog toga isplata osigurane sume nije uslov za postojanje osnovnog oblika ovog krivičnog dela. Ovakvo zakonsko rešenje predstavlja izraz preventivne funkcije krivičnog prava. Inkriminisanjem prevarnog postupanja već u fazi podnošenja zahteva za isplatu osigurnine, zakonodavac nastoji da spreči nastanak štetnih posledica po društva za osiguranje, umesto da krivičnopravna zaštita nastupi tek nakon što je protivpravna imovinska korist ostvarena. Time se štiti ne samo imovina osiguravača, već i stabilnost sistema osiguranja, koji počiva na međusobnom poverenju ugovornih strana i zakonitom ostvarivanju prava iz osiguranja. Kada je reč o pokušaju, na njega se primenjuju opšta pravila KZ. Pokušaj postoji kada učinilac sa umišljajem započne izvršenje krivičnog dela, ali ono ne bude dovršeno zbog okolnosti koje nisu zavisile od njegove volje.¹⁷⁾ Međutim, imajući u vidu da je krivično delo prevare u osiguranju dovršeno već podnošenjem zahteva za ostvarivanje prava iz osiguranja nakon preduzimanja zakonom propisanih radnji, prostor za pokušaj osnovnog oblika ovog krivičnog dela u praksi je znatno uži nego kod opšteg krivičnog dela prevare. Pokušaj će postojati samo u situacijama u kojima je učinilac započeo izvršenje radnje, ali nije ostvario sva zakonska obeležja bića krivičnog dela. Iz navedenog proizlazi da je zakonodavac kod krivičnog dela prevare u osiguranju odstupio od opšteg koncepta imovinskih krivičnih dela, pružajući krivičnopravnu zaštitu već u fazi neposredno usmerenoj ka protivpravnom ostvarivanju prava iz osiguranja. Upravo ta specifičnost predstavlja jedno od osnovnih obeležja koje ovo krivično delo razlikuje od opšte prevare i opravdava njegovo normiranje

17) čl. 30. Krivičnog zakona.

kao posebnog krivičnog dela u KZ Republike Srbije. Može se zaključiti da je uvođenjem posebnog krivičnog dela prevare u osiguranju zakonodavac napustio tradicionalni koncept prema kojem se krivičnopravna zaštita imovine ostvaruje tek nakon nastupanja imovinske štete. Time je zaštita pomerena u raniju fazu kriminalne aktivnosti, što predstavlja izraz preventivne funkcije savremenog krivičnog prava. Istovremeno, član 223a KZ predstavlja posebnu inkriminaciju u odnosu na opšte krivično delo prevare iz člana 208 KZ (*lex specialis*), čime se obezbeđuje pravilno razgraničenje njihove primene i zakonita pravna kvalifikacija konkretnog događaja.

Značajan doprinos tumačenju člana 223a KZ pruža i sudska praksa Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije. U tom pogledu posebno su značajne odluke Vrhovnog kasacionog suda Kzz 749/2018 od 27. juna 2018. godine i Kzz 692/2020 od 2. septembra 2020. godine, budući da pružaju smernice za tumačenje prirode ovog krivičnog dela, njegovog odnosa prema ranijoj zakonskoj inkriminaciji, kao i načina njegove primene u sudskoj praksi. U presudi Kzz 749/2018 Vrhovni kasacioni sud zauzeo je izuzetno značajan pravni stav u vezi sa izmenama KZ kojima je član 208a brisan, a uveden novi član 223a. Sud je zaključio da između ranijeg i važećeg krivičnog dela prevare u osiguranju ne postoji pravni kontinuitet, uprkos tome što oba nose isti zakonski naziv. Takav zaključak zasnovan je na oceni da se radi o dvema različitim inkriminacijama koje imaju različita zakonska obeležja, različitu radnju izvršenja, različitu koncepciju zaštitnog objekta i drugačiji trenutak dovršenja krivičnog dela. Dok se ranije krivično delo iz člana 208a zasnivalo na dovođenju ili održavanju drugog lica u zabludi radi pribavljanja protivpravne imovinske koristi, važeći član 223a inkriminiše uništenje, oštećenje ili skrivanje osigurane stvari, odnosno samopovređivanje radi naplate osigurane sume, nakon čega sledi prijavljivanje štete društvu za osiguranje. Polazeći od navedenih razlika, Vrhovni kasacioni sud zaključio je da se ne radi o istoj inkriminaciji u izmenjenom normativnom obliku, već o novom krivičnom delu koje počiva na drugačijoj koncepciji krivičnopravne zaštite.¹⁸⁾ Ovakav stav ima poseban značaj za pravnu teoriju, jer potvrđuje da je zakonodavac donošenjem člana 223a napustio raniji koncept zaštite zasnovan na dovođenju osiguravača u zabludu i uspostavio model koji omogućava krivičnopravnu intervenciju već u ranijoj fazi kriminalne aktivnosti.

Značajan doprinos razumevanju praktične primene člana 223a daje i presuda Kzz 692/2020, u kojoj je Vrhovni kasacioni sud odlučivao povodom zahteva za zaštitu zakonitosti podnetog protiv pravnosnažne presude kojom je okrivljeni oglašen krivim za produženo krivično delo prevare u osiguranju u saizvršilaštvu iz člana 223a st. 4. u vezi sa st. 1. KZ. Sud je odbio zahtev za zaštitu zakonitosti kao neosnovan, potvrdivši pravilnost pravne kvalifikacije prihvaćene u postupku pred nižestepenim sudovima. Iz ove odluke proizlazi da se odgovornost za prevaru u osiguranju ne procenjuje isključivo prema po-

18) Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz 749/2018 od 27. juna 2018. godine, <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/kzz-7492018-prevara-u-osiguranju-nemadela>, 15.06.2026.

jedinačnim radnjama svakog učesnika, već prema njihovom ukupnom doprinosu ostvarivanju zajedničkog kriminalnog plana.¹⁹⁾ Istovremeno, presuda potvrđuje da se odredbe o saizvršilaštvu i produženom krivičnom delu u punoj meri primenjuju i kod krivičnog dela prevare u osiguranju, čime se omogućava efikasnije procesuiranje složenijih i organizovanih oblika kriminalnog ponašanja u oblasti osiguranja.

4. Odnos krivičnog dela prevare u osiguranju i krivičnog dela prevare

Krivično delo prevare u osiguranju i krivično delo prevare pripadaju grupi imovinskih krivičnih dela, budući da je njihov neposredni zaštitni objekat imovina. Iako je član 223a sistematski svrstan među imovinska krivična dela, njegova posebnost proizlazi iz činjenice da je vezan isključivo za pravne odnose nastale iz ugovora o osiguranju. Međutim, iako oba krivična dela imaju za cilj sprečavanje protivpravnog pribavljanja imovinske koristi, između njih postoje značajne razlike koje proizlaze iz njihove pravne prirode, načina izvršenja, trenutka dovršenja i obima krivičnopravne zaštite. Upravo zbog toga njihovo pravilno razgraničenje ima veliki značaj kako u teoriji, tako i u sudskoj praksi.

Opšte krivično delo prevare iz člana 208. KZ zasniva se na dovođenju ili održavanju drugog lica u zabludi lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica, usled čega oštećeni preduzima ili propušta određenu radnju na štetu svoje ili tuđe imovine, pri čemu učinilac sebi ili drugome pribavlja protivpravnu imovinsku korist.²⁰⁾ Suštinsko obeležje ovog krivičnog dela jeste postojanje uzročne veze između zablude, raspolaganja imovinom i nastupanja imovinske štete.²¹⁾ Tek kada usled dovođenja u zabludu dođe do raspolaganja imovinom i pribavljanja protivpravne koristi, ostvarena su sva zakonska obeležja ovog krivičnog dela. Nasuprot tome, krivično delo prevare u osiguranju iz člana 223a KZ predstavlja posebnu inkriminaciju koja se odnosi isključivo na prevarna postupanja u okviru postojećeg ugovornog odnosa između društva za osiguranje i osiguranika. Radnja izvršenja nije usmerena na neposredno dovođenje osiguravača u zabludu, već na prethodno stvaranje prividno osiguranog slučaja uništenjem, oštećenjem ili skrivanjem osigurane stvari, odnosno samopovređivanjem radi ostvarivanja prava iz osiguranja, nakon čega učinilac podnosi zahtev društvu za osiguranje za isplatu osigurane sume. Time zakonodavac sankcioniše već samo prevarno stvaranje uslova za ostva-

19) Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz 692/2020 od 2. septembra 2020. godine, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VSRH2020IKzB692A4>, 15.06.2026.

20) v: V. Božić, *Namjera kao bitno obilježje bića kaznenog djela prijevare u hrvatskom kaznenom pravu*, Magistarski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.

21) v. V. Božić, *Prijevara kao kazneno djelo protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48, 1/2011, 165-182.

rivanje prava iz osiguranja, nezavisno od toga da li je osigurana suma zaista isplaćena.

Jedna od najznačajnijih razlika između ova dva krivična dela odnosi se na trenutak njihovog dovršenja. Kod opšteg krivičnog dela prevare dovršenje se vezuje za pribavljanje protivpravne imovinske koristi i nastupanje imovinske štete kao posledice raspolaganja imovinom od strane lica koje je dovedeno u zabludu. Nasuprot tome, kod prevare u osiguranju osnovni oblik krivičnog dela dovršen je već podnošenjem zahteva za ostvarivanje prava iz osiguranja nakon preduzimanja zakonom propisanih radnji. Isplata osigurane sume nije zakonski uslov za postojanje osnovnog oblika ovog krivičnog dela, što predstavlja jedno od njegovih najvažnijih specifičnih obeležja. Posmatrano sa aspekta sistematike posebnog dela Krivičnog zakonika, može se zaključiti da je krivično delo prevare u osiguranju *lex specialis* u odnosu na opšte krivično delo prevare. Naime, zakonodavac je izdvojio poseban oblik prevarnog postupanja karakterističan za oblast osiguranja i propisao njegova posebna zakonska obeležja, imajući u vidu specifičnost ugovora o osiguranju i potrebu pružanja efikasnije zaštite imovini društava za osiguranje.

Iz navedenog proizlazi da između krivičnog dela prevare u osiguranju i opšteg krivičnog dela prevare postoji funkcionalna i sistemska povezanost, ali ne i identitet. Dok se krivično delo prevare u osiguranju prvenstveno odnosi na zaštitu sistema osiguranja od prevarnih zahteva usmerenih na ostvarivanje prava iz osiguranja, opšte krivično delo prevare pruža širu zaštitu imovini od svih oblika protivpravnog pribavljanja imovinske koristi putem dovođenja ili održavanja drugog lica u zabludi. Upravo zbog toga pravilno razgraničenje ova dva krivična dela ima poseban značaj za zakonitu pravnu kvalifikaciju konkretnog događaja i doslednu primenu načela zakonitosti u krivičnom pravu.

U tabeli br.1. prikazana je navedena osnovna distinkcija između krivičnog dela prevare i prevare u osiguranju.

Tabela br.1. Distinkcije između krivičnog dela prevare i prevare u osiguranju.²²⁾

Prevara čl. 208 KZ	Prevara u osiguranju čl. 223a KZ
Opšte krivično delo	Posebno krivično delo (<i>lex specialis</i>)
Dovođenje ili održavanje u zabludi	Uništenje, oštećenje ili skrivenje osigurane stvari, odnosno samopovređivanje, pa prijava štete
Zaštita imovine uopšte	Zaštita imovine društava za osiguranje i sigurnosti pravnog prometa u oblasti osiguranja.

²²⁾ Izvor: obrada autora.

Nije potrebno postojanje ugovornog odnosa	Neophodno je postojanje ugovora o osiguranju
Primenjuje se na sve oblike prevare	Primenjuje se samo na prevare u oblasti osiguranja
Pasivni subjekt može biti svako fizičko ili pravno lice	Pasivni subjekt je društvo za osiguranje
Krivično delo je dovršeno kada nastupi imovinska šteta i pribavi se protivpravna imovinska korist	Osnovni oblik krivičnog dela je dovršen već prijavom štete ili podnošenjem zahteva za isplatu, nezavisno od isplate osigurane sume
Šteta je konstitutivni element bića krivičnog dela	Kod osnovnog oblika krivičnog dela nije potrebna nastala šteta; ona je značajna za kvalifikovane oblike iz st. 3. i 4.

5. Odnos građanskopravne i krivičnopravne zaštite

Građanskopravna i krivičnopravna zaštita od prevare u osiguranju predstavljaju dva samostalna, ali međusobno povezana mehanizma zaštite sistema osiguranja. Iako proizlaze iz istog životnog događaja, prevarnog postupanja usmerenog na protivpravno ostvarivanje prava iz osiguranja, njihov pravni osnov, svrha, pretpostavke odgovornosti i pravne posledice bitno se razlikuju. Građanskopravna zaštita prvenstveno je usmerena na zaštitu subjektivnih prava i imovinskih interesa ugovornih strana, dok krivičnopravna zaštita štiti javni interes sankcionisanjem društveno opasnih oblika prevarnog postupanja kojima se ugrožavaju zakonitost i stabilnost sistema osiguranja.

Osnov građanskopravne zaštite nalazi se u ugovornom odnosu između osiguravača i osiguranika. U slučaju da osiguranik prevarnim postupanjem povredi svoje ugovorne obaveze, društvo za osiguranje može odbiti isplatu osigurnine, zahtevati povraćaj već isplaćenih sredstava ukoliko je isplata izvršena, kao i ostvarivati druga prava predviđena Zakonom o obligacionim odnosima, Zakonom o osiguranju i samim ugovorom o osiguranju. Građanskopravna zaštita ima prvenstveno restitutivnu funkciju, budući da je njen osnovni cilj uspostavljanje narušene imovinske ravnoteže i otklanjanje posledica povrede ugovornih obaveza.

Nasuprot tome, krivičnopravna zaštita ne zasniva se na povredi ugovora, već na izvršenju zakonom propisanog krivičnog dela. Njen cilj nije naknada štete niti zaštita pojedinačnih imovinskih interesa ugovornih strana, već zaštita društvenih vrednosti od posebnog značaja, kao što su zakonitost pravnog prometa, poverenje u sistem osiguranja i imovina društava za osiguranje. Izricanjem krivičnih sankcija ostvaruju se kako represivna, tako i preventivna funkcija krivičnog prava, budući da se kažnjavanjem učinioa istovremeno utiče na sprečavanje budućih sličnih oblika kriminalnog ponašanja. Iako građanskopravna i krivičnopravna odgovornost mogu proizaći iz istog činjeničnog događaja, one predstavljaju dve nezavisne vrste pravne odgovornosti. Građanskopravna odgovornost zasniva se na povredi ugovornih obaveza i pravilima obligacionog prava, dok krivičnopravna odgovornost nastaje isključivo kada su ispunjena sva zakonska obeležja određenog krivičnog dela propisanog Krivičnim zakonikom. Iz tog razloga postojanje građansko-

pravne odgovornosti nije uslov za postojanje krivične odgovornosti, niti je postojanje krivične odgovornosti pretpostavka za ostvarivanje građanskopravnih zašteta. Obe vrste odgovornosti mogu postojati istovremeno, ali i potpuno nezavisno jedna od druge.

U praksi su moguće različite procesne situacije. Društvo za osiguranje može odbiti zahtev za isplatu osigurnine zbog utvrđenog prevarnog postupanja, a da protiv osiguranika ne bude pokrenut krivični postupak ukoliko nisu ispunjeni uslovi za krivičnu odgovornost ili ne postoje dovoljni dokazi za njeno utvrđivanje. S druge strane, protiv učinioca može biti pokrenut i vođen krivični postupak bez obzira na to da li je građanskopravni spor između ugovornih strana okončan ili je uopšte pokrenut. Ovakva procesna samostalnost potvrđuje da građanskopravna i krivičnopravna zaštita ostvaruju različite funkcije i zasnivaju se na različitim pravnim osnovima. Istovremeno, između građanskog i krivičnog prava postoji značajna funkcionalna povezanost. Ugovor o osiguranju predstavlja građanskopravni osnov iz kojeg proizlaze prava i obaveze ugovornih strana, ali istovremeno predstavlja i pretpostavku za postojanje krivičnog dela prevare u osiguranju. Bez postojanja važećeg ugovora o osiguranju ne može se govoriti o protivpravnom ostvarivanju prava iz osiguranja, pa samim tim ni o postojanju ovog posebnog krivičnog dela. Na taj način građanskopravni odnos predstavlja pravni okvir unutar kojeg se može ostvariti krivičnopravna zaštita, dok krivično pravo pruža dodatni stepen zaštite onda kada prevarno ponašanje prevazilazi granice građanskopravne povrede ugovornih obaveza i dobija karakter društveno opasnog protivpravnog ponašanja.

Može se zaključiti da građanskopravna i krivičnopravna zaštita ne predstavljaju konkurentne, već komplementarne mehanizme zaštite sistema osiguranja. Građanskopravna zaštita prvenstveno ostvaruje restitutivnu funkciju, jer je usmerena na uspostavljanje narušene imovinske ravnoteže između ugovornih strana, dok krivičnopravna zaštita ostvaruje represivnu i preventivnu funkciju sankcionisanjem društveno opasnih oblika prevarnog postupanja. Njihovom istovremenom primenom ostvaruje se potpuna zaštita kako individualnih imovinskih interesa društava za osiguranje, tako i javnog interesa koji se ogleda u očuvanju poverenja, pravne sigurnosti i stabilnosti sistema osiguranja. Poseban značaj ovakvog dualnog sistema zaštite ogleda se u činjenici da nijedan od ova dva oblika odgovornosti samostalno ne može obezbediti potpunu pravnu zaštitu od prevara u osiguranju. Građanskopravni mehanizmi omogućavaju otklanjanje štetnih posledica i zaštitu ugovornih interesa, dok krivičnopravna reakcija doprinosi generalnoj i specijalnoj prevenciji, odvrćajući potencijalne učinioce od zloupotrebe instituta osiguranja. Upravo njihova međusobna povezanost i komplementarnost predstavljaju osnov efikasnog funkcionisanja savremenog sistema osiguranja i ostvarivanja njegove osnovne svrhe, zaštite legitimnih interesa osiguranika i osiguravača uz očuvanje poverenja u pravni poredak.

6. Zaključna razmatranja

Prevara u osiguranju predstavlja jedan od najsloženijih oblika zloupotrebe ugovornog odnosa između osiguravača i osiguranika, budući da istovre-

meno zadire u sferu građanskog i krivičnog prava. Njena specifičnost ogleda se u tome što prevarno postupanje ne pogađa isključivo pojedinačne imovinske interese društava za osiguranje, već narušava poverenje u sistem osiguranja kao jedan od osnovnih mehanizama raspodele rizika u savremenom pravnom prometu. Upravo zbog toga zaštita od prevara u osiguranju ne može biti ograničena samo na jedan oblik pravne odgovornosti, već zahteva istovremenu i međusobno usklađenu primenu građanskopravnih i krivičnopracvnih mehanizama. Analiza građanskopravnog aspekta pokazala je da ugovor o osiguranju predstavlja ugovor zasnovan na načelu savesnosti i poštenja, pri čemu istinitost podataka koje ugovarač osiguranja saopštava osiguravaču predstavlja jednu od osnovnih pretpostavki pravilne procene rizika. Povreda ove obaveze dovodi do primene građanskopravnih sankcija koje imaju za cilj uspostavljanje narušene ugovorne ravnoteže, sprečavanje sticanja protivpravne imovinske koristi i zaštitu interesa osiguravača, ali i drugih savesnih učesnika u sistemu osiguranja.

Sa druge strane, krivičnopravna analiza ukazala je da je zakonodavac prepoznao posebnu društvenu opasnost prevara u osiguranju i izdvojio ih kao samostalno krivično delo u članu 223a Krivičnog zakonika Republike Srbije. Time je krivičnopravna zaštita pomerena u raniju fazu kriminalne aktivnosti, budući da je osnovni oblik ovog krivičnog dela dovršen i pre nastupanja imovinske štete ili pribavljanja protivpravne imovinske koristi. Takvo zakonsko rešenje potvrđuje preventivnu funkciju savremenog krivičnog prava i omogućava efikasniju zaštitu imovine društava za osiguranje i stabilnosti sistema osiguranja.

Poseban značaj u radu ima analiza odnosa između krivičnog dela prevare u osiguranju i opšteg krivičnog dela prevare. Može se zaključiti da član 223a Krivičnog zakonika predstavlja posebnu inkriminaciju u odnosu na član 208, pri čemu se njegova specifičnost ogleda u činjenici da se primenjuje na prevarna postupanja usmerena ka ostvarivanju prava iz osiguranja u okviru postojećeg ugovornog odnosa. Time se potvrđuje da zakonodavac nije želeo da sankcioniše samo nastupelu imovinsku štetu, već i prevarne radnje koje neposredno prethode njenom nastanku.

Analiza odnosa građanskopravne i krivičnopravne zaštite pokazala je da ove dve vrste odgovornosti nisu konkurentne, već komplementarne. Građanskopravna odgovornost usmerena je na zaštitu subjektivnih prava ugovornih strana i otklanjanje imovinskih posledica povrede ugovornih obaveza, dok krivičnopravna odgovornost ostvaruje zaštitu javnog interesa sankcionisanjem društveno opasnih oblika ponašanja. Njihova međusobna nezavisnost omogućava da građanskopravni i krivičnopravni postupci postoje paralelno, pri čemu svaki ostvaruje svoju posebnu funkciju u okviru jedinstvenog sistema pravne zaštite.

Može se zaključiti da efikasno suzbijanje prevara u osiguranju ne zavisi isključivo od postojanja odgovarajućih zakonskih rešenja, već i od njihove dosledne primene u praksi. Pravovremeno otkrivanje prevarnih zahteva, pravilna primena građanskopravnih i krivičnopracvnih instituta, kao i ujedinjena sudska praksa predstavljaju osnovne pretpostavke očuvanja poverenja u sistem osiguranja i ostvarivanja njegove osnovne funkcije. Samo kompletnim delovanjem građanskog i krivičnog prava moguće je obezbediti pot-

punu i efikasnu zaštitu kako individualnih interesa društava za osiguranje i osiguranika, tako i javnog interesa koji se ogleda u očuvanju zakonitosti, pravne sigurnosti i stabilnosti tržišta osiguranja.

Savremeni razvoj tržišta osiguranja i sve sofisticiraniji oblici prevarnog postupanja ukazuju da će značaj građanskopravne i krivičnopravne zaštite u ovoj oblasti u budućnosti biti još izraženiji. U tom kontekstu posebno je značajno što je uvođenjem člana 223a KZ zakonodavac napustio isključivo posledični koncept zaštite imovine i prihvatio preventivni model krivičnopravne zaštite, potvrđujući tendenciju da savremeno krivično pravo, u oblastima od posebnog privrednog značaja, štiti ne samo individualnu imovinu već i poverenje u pravne odnose i zakonito funkcionisanje tržišta osiguranja.

LITERATURA

- Birds J, Richards K. (2025). *Birds' Modern Insurance Law*, 13th ed., Sweet & Maxwell, London.
- Blagojević B, Krulj V. (1983). *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd.
- Božić V. (2026). *Obligaciono pravo, Posebni deo - Ugovori Knjiga II*, Narodna biblioteka „Dositej Obradović, Novi Pazar, 235-316.
- Božić V. (2010). *Namjera kao bitno obilježje biča kaznenog djela prijevare u hrvatskom kaznenom pravu*, Magistrarski rad, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Božić V, Bataveljić D. (2024). *Comparative-legal overview of insurance contracts in Croatia and Serbia with special reference to fraud and abuse*, Proceedings from XXVII International Scientific Conference Causation of Damage, Damage Compensation and Insurance, Institute of Comparative Law, Association for Tort Law, Judicial Academy, Belgrade, 373-392.
- Božić V. (2017). *Kaznenopravni aspekti prijevare i zlouporaba u osiguranju kao oblik neznatnog i organiziranog kriminaliteta*, Zbornik Pravnog fakulteta u Podgorici, god. 43, br. 43, 300-320.
- Bataveljić D, Božić V. (2025). *Comparative analysis of the insurance system in the Republic of Serbia and the Republic of Austria*, Proceedings from XXVIII International scientific conference Causation of Damage, Damage Compensation and Insurance, Institute of Comparative Law, Association for Tort Law, Judicial Academy, Belgrade, 329-344.
- Božić V. (2011). *Prijevare kao kazneno djelo protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48, 1, 165-182.
- Čolović V. (2011). *Prevare u osiguranju autoodgovornosti*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, vol. 49, br. 23, 325340.
- Kozar V, Božić V. (2020). *Ugovor o osiguranju i pravna priroda regresnog zahteva*, Proceedings from VII International Scientific Conference OHRID SCHOOL OF LAW 2020, The Future of the Law: Facing the Challenges of Covid 19, Institute for Legal-Economic Research and Education „Iuridica Prima, 63-78.

- Krivični zakonik ("Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024 i 63/2026).
- Mrvić Petrović N, Čolović V. (2016). *Prevare u osiguranju bagatelni ili organizirani kriminalitet?*, Suzbijanje organiziranog kriminala kao preduslov vladavine prava, Institut za uporedno pravo, Beograd, 323-333.
- Narodna banka Srbije, Sektor osiguranja u Republici Srbiji, Izveštaj za 2025. godinu, Beograd, 2026, https://www.nbs.rs/export/sites/NBS_site/documents/osiguranje/izvestaji/izv_IV_2025.pdf, 15.06.2026.
- Perović S. (1981). *Obligaciono pravo*, Službeni list SFRJ, Beograd.
- Petrović T, Radović Z, Petrović Z. (2003). *Prevare u osiguranju*, Glosarium, Beograd.
- Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz 749/2018 od 27. juna 2018. godine, <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/kzz-7492018-prevara-u-osiguranju-nema-dela>, 15.06.2026.
- Presuda Vrhovnog kasacionog suda Kzz 692/2020 od 2. septembra 2020. godine, <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/VS RH2020IKzB692A4>, 15.06.2026.
- Ristić Ž, Đoković A. (2013). *Prevare u osiguranju u Republici Srbiji*, XII Simpozijum "Veštačenje saobraćajnih nezgoda i prevare u osiguranju", Divčibare, 302-317.
- Stojanović Z. (2020). Komentar Krivičnog zakonika, Službeni glasnik, Beograd.
- Zakon o obligacionim odnosima ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93, "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja i "Sl. glasnik RS", br. 18/2020).
- Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika („Službeni glasnik RS, br. 94/2016).

INSURANCE FRAUD: CIVIL AND CRIMINAL LAW ASPECTS

Abstract

Insurance fraud constitutes one of the most complex forms of abuse arising from the contractual relationship between the insurer and the insured. Its consequences extend beyond the individual contractual relationship, affecting legal certainty and the overall stability of the insurance system. Although insurance fraud is predominantly examined from the perspective of criminal liability, fraudulent conduct also gives rise to significant civil law consequences, including the loss of insurance rights, the refusal of insurance indemnity, and other legal effects resulting from the breach of contractual obligations. This paper examines the principal civil and criminal law aspects of insurance fraud, with particular emphasis on their interrelationship and the distinction between the two forms of legal liability. Special attention is devoted to the relationship between civil and criminal liability, taking into account that not every breach of contractual obligations or provision of false infor-

mation necessarily constitutes a criminal offence. By analysing the relevant legislative framework and judicial practice, the paper highlights the importance of clearly distinguishing between civil and criminal law mechanisms, while emphasizing their complementary role in the prevention and suppression of insurance fraud.

Keywords: *insurance fraud, insurance contract, civil liability, criminal liability, judicial practice.*